

Bèsties de foc, diablers de festa

La majoria de pobles de Catalunya no entenen la seva festa major sense els actes de cultura popular que els fan únics. Al capdavant d'aquesta cultura popular hi ha els seguicis d'imatgeria festiva, dins la qual (i de ben segur que amb un públic totalment diferent) s'han guanyat un lloc les bèsties que escupen foc i els que les fan ballar, els diablers.

Text > **SÒNIA TUBERT**, periodista

El foc sempre ha estat un element universal que ha generat molts sentiments, des d'inquietud fins a esverament. El foc forma part de la nostra cultura des de temps immemorial, ens escalfa però també és un element de reunió, i ja des de la prehistòria ens agrupem al seu voltant. Hi ha focs de

caràcter esotèric, que purifiquen o castiguen, com els del purgatori i l'infern, però també n'hi ha d'altres de més fantàstics, populars i divertits: són els focs festius. A Catalunya hi ha moltes festes populars i tradicionals en què el foc és el protagonista. En algunes d'aquestes celebracions, el foc va lligat a una imatgeria festiva. Parlem del bestiar

de foc, les figures fantàstiques i amb forma d'animal que fan ús d'artefactes pirotècnics.

Generalment, les bèsties de foc tenen una fisonomia fantàstica, i la més representada és el drac. Tot i això, avui dia trobem creacions de moltes altres figures que tenen relació amb la identitat del barri o de la ciutat on neixen,

>> *Els Diablers de l'Onyar al corre foc de Llagostera del 2019.* (Autoria: FERRAN SOLER)

>> Els Diables de l'Onyar a l'espectacle final del correfoc de Llagostera del 2019. (Autoria: FERRAN SOLER)

>> Els Diables de l'Onyar al correfoc de Santa Eugènia del Ter del 2016. (Autoria: ISAAC PUEYO)

o amb les característiques de l'associació a què pertanyen. I és que, com en tots els àmbits de la cultura popular, les figures resten immòbils si no hi ha un grup de gent que les faci moure i ballar i que els faci escopir foc. En el cas del bestiari de foc, són les colles de diables les que mantenen viva, i ben viva, aquesta tradició. Precisament la figura del dimoni està molt associada al foc, i tirar foc representa un lligam indiscutible entre les colles que fan viure el ball de diables.

De la religiositat a la festa de carrer

Els diables, amb la seva participació en cercaviles i correfocs, són actualment una part essencial de les festes majors i de moltes celebracions a pobles i ciutats de Catalunya. Segons la Federació

de Diables i Dimonis de Catalunya, formada per més de tres-centes colles del Principat, les Illes Balears i la Catalunya del Nord, cada any tenen lloc més de mil cinc-cents actes de foc.

Si mirem enrere, veiem que el ball de diables és una de les representacions festives més antigues de la cultura popular i tradicional catalana. Les primeres referències escrites el relacionen amb les manifestacions teatrals medievals, i l'inclouen en els anomenats *balls parlats*. Joan Amades situa la primera data registrada

El ball de diables és una de les representacions festives més antigues de la cultura popular i tradicional catalana

d'aquesta representació el 1150, en el banquet de noces de Berenguer IV amb Peronella d'Aragó. Les fonts documentals més abundants, però, informen de la presència del ball de diables, com de molts altres elements del bestiari festiu, a les processons de Corpus. La síntesi d'aquest ball és, en definitiva, una representació teatral del bé contra el mal, un combat entre àngels i dimonis.

En la tradició del ball de diables es poden diferenciar tres èpoques. En la primera, del segle XV fins a principis del XIX, el ball tenia, com acabem de dir, un marc eclesiàstic. La segona època aniria des de finals de la Guerra del Francès fins a mitjan segle XX, i durant aquesta els balls de diables van ampliar les sortides a esdeveniments civils, com ara festes majors i Carnestoltes. La tercera època es va iniciar durant la dècada dels anys vuitanta del segle passat, i va coincidir amb la reivindicació i la recuperació de les antigues festes populars arreu de Catalunya. L'impuls en la recerca i l'estudi de les tradicions populars, afavorit en molts casos per les administracions locals, va donar a la festa pública de carrer un protagonisme social i cultural que havia perdut. I és en aquest context que els correfocs van adquirir una gran popularitat i que es van crear noves colles de diables a tots els racons dels Països Catalans.

Tal com passa amb altres agrupacions relacionades amb la cultura popular, com les colles de gegants i capgrossos o les colles castelleres, les colles de diables s'organitzen com a entitats sense ànim de lucre. En alguns casos, tot i que més excepcionalment, són seccions d'unes altres entitats que els donen cobertura. L'arrelament i

l'acceptació dels balls de diables i les bèsties de foc es pot comprovar amb el gran nombre de colles que hi ha arreu, tant a les zones tradicionals de ball de diables com a la resta de racons del territori. En vista d'aquesta abundància d'entitats, s'han

creat també diferents coordinadores que les agrupen i que els ofereixen assessorament i serveis, com per exem-

ple la Federació de Diablers i Dimonis de Catalunya. Tot i això, cada colla té la seva idiosincràsia, les seves idees i creences i la seva manera de funcionar, i en aquest reportatge en volem mostrar tres de ben diferents, que exemplifiquen tres maneres de treballar i de donar a conèixer la cultura de les bèsties de foc.

Com en tots els àmbits de la cultura popular, les figures resten immòbils si no hi ha un grup de gent que les faci moure i ballar i que els faci escopir foc

Cohesió de barri

Els Dimonis del Ter són una de les colles de diablers més joves de la demarcació gironina. Són de l'antic poble i avui barri de Santa Eugènia de Ter, a la ciutat de Girona, i els seus inicis estan lligats a la colla gegantera d'aquest mateix barri. Els personatges d'aquesta colla es basen en la llegenda de la nimfa del Rec i del dimoni, i encara que en un primer moment la colla de diablers depenia dels geganters, a poc a poc es va fer gran i va esdevenir autònoma a partir del gener del 2017. Un dels portaveus dels Dimonis del Ter, Ramon Macaya, explica: «Vam néixer per fer el correfoc de la Festa Major de Santa Eugènia». A banda del correfoc de la seva festa major, també han fet algunes sortides a municipis com Sils o Riudarenes, i han arribat fins a França en diverses ocasions. Al final del correfoc fan un espectacle teatral.

Amb tot, són conscients de les limitacions que tenen: «Notem que als pobles i als barris no tenim capacitat per organitzar correfocs», diu Ramon Macaya. En aquest sentit, el portaveu dels Dimonis del Ter creu que «a Girona el tema de la cultura popular està oblidat fora de les grans colles; no hi ha directrius en cultura popular. Perquè els barris siguin lloc de festa i cultura popular tot ens ho hem hagut de fer nosaltres, tots els elements que fem servir els hem fet nosaltres». Macaya també

>> Els Dimonis del Ter a la plaça «del Barco» durant el correfoc de Santa Eugènia de Ter de 2018. (Font: DIMONIS DEL TER)

reivindica que «al voltant de la cultura popular es fa una gran feina de cohesió. A les nostres colles hi ha gent de tot arreu». L'afirmació pren més força si es té en compte que està feta des d'un barri amb el 30 % de la població d'origen immigrant.

La colla la formen entre deu i quinze persones, i aquest any duen a terme una campanya per aconseguir implicar-hi més gent. Entre els seus projectes de futur hi ha organitzar una colla infantil aviat, però els falten recursos. També treballen perquè el talp, una de les figures que surten amb els gegants de Santa Eugènia, pugui treure foc. «El talp és l'animal més atractiu que tenim al barri. Ara, de dia, escup aigua, i aviat, de nit, traurà foc», diu Macaya.

Alguna cosa més que foc

A Girona, el Ter té els seus dimonis, els Dimonis del Ter, però l'Onyar no queda enrere i també té els seus, els Diablers de l'Onyar. Parlem ara d'un model totalment diferent de colla, amb més tradició, més membres i una actitud que podríem qualificar de gairebé pro-

fessional a l'hora d'encarar les cercavilles, els correfocs i els espectacles. Els Diablers de l'Onyar van néixer el 1988 a Girona i avui, segons el seu president, Anton Olmos, tenen una trentena de membres actius. «Fa uns quants anys que som molt potents pel que fa a gent activa i al volum de correfocs i col·laboracions que fem», diu Olmos, que també reconeix que «des de l'any passat ha baixat una mica la disponibilitat de la gent». I és que, com en altres tipus de colles de cultura popular basades en el voluntariat, la permanència dels diablers i diablerses sembla que tingui un cicle. «La gent és molt activa dels divuit anys als vint-i-pocs, però a mesura que passen els anys es veuen en situacions laborals o personals que fan que no hi puguin dedicar el temps que voldrien», explica Olmos.

El seu correfoc més emblemàtic és, com era d'esperar, el de les Fires de Sant Narcís de Girona. El president dels Diablers de l'Onyar assegura que «a Girona, el correfoc cada any va a més i no decau». És el punt àlgid de la seva activitat, però no l'únic: fan especta-

>> *El Drac de Dracs de la Bisbal d'Empordà.* (Font: DRACS DE LA BISBAL)

cles a diferents pobles de l'àrea urbana de Girona i a les comarques gironines, com ara Celrà, Llagostera, les Planes d'Hostoles o Vidreres, entre d'altres, i també marxen una mica més lluny.

Cada any, per exemple, fan un espectacle a Banyuls de la Marenda, a la Catalunya del Nord; fa tres anys van ser a Saragossa, i també han portat el foc fins a Itàlia.

El lligam entre foc i tradició teatral queda ben palès en colles com els Diables de l'Onyar. «A la gent que li agrada el foc li agrada el nostre espectacle perquè hi ha un eix, una història, una música», explica Olmos, que afegeix: «Des de fa uns vuit anys, cada any intentem fer un pas endavant i fer alguna cosa més». En fa dos, per exemple, van tirar endavant un projecte de renovació del vestuari.

Tres bèsties de foc

I de la ciutat de Girona acabem a la Bisbal d'Empordà. Els Dracs de la Bisbal són la colla més antiga de les tres que descrivim en aquest reportatge. La colla té antecedents en el grup Mitja Nota, que des del 1983 van muntar un espectacle de correfoc a la Bisbal i van crear el Drac de Dracs, una de les tres bèsties que té avui la colla, juntament amb el Drac Rèplica i el Dragolí infantil. El grup va desaparèixer el 1985, però

del seu contacte amb altres colles de la Bisbal van sorgir els Dracs de la Bisbal.

Avui, els Dracs de la Bisbal tenen entre cent seixanta i cent vuitanta membres si comptem la colla de dia-

bles grans, els diables petits i els músics. «Els Dracs van a més», explica Adrià Pereira, un dels caps de colla. «Abans s'havia de fer publicitat perquè la gent s'apun-

tés, però des de fa quatre o cinc anys no cal.» L'objectiu principal de l'entitat és organitzar el correfoc de la festa major, que se celebra cada any el 16 d'agost des del 1985, a més d'altres actes a la Bisbal. A diferència d'altres colles, no

porten el correfoc a altres llocs, però sí que fan intercanvis amb altres colles. Per exemple, cada any fan una cercavila a Pals, amb timbalers i dracs però sense tirar foc.

L'arrelament social de la colla de diables a la Bisbal és un altre dels factors que els caracteritzen. Adrià Pereira assegura que noten el suport tant de les institucions com de la gent. «El poble està molt implicat amb nosaltres, la gent que s'apunta no sol marxar de la colla», assegura Pereira, que també destaca la bona relació i la col·laboració que tenen amb altres colles lligades a la cultura popular de la Bisbal d'Empordà. Una mostra que la cultura popular no és diferent d'altres àmbits de la cultura, i fins i tot de la vida en general, i fa bona la màxima que la unió fa la força.

Les primeres referències escrites el relacionen amb les manifestacions teatrals medievals

>> *Correfoc Xiqui a la Bisbal d'Empordà.* (Font: DRACS DE LA BISBAL)